

Monika Zima-Parjaszewska

Moje prawa

Co osoba z niepełnosprawnością intelektualną powinna wiedzieć o postępowaniach sądowych

Biblioteka self-adwokata

© Copyright by PSONI, 2019

ISBN 978-83-65060-41-9

Wydanie drugie, poprawione

Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną

ul. Głogowa 2b, 02-639 Warszawa

Tel. 22 848-82-60, 22 646-03-14, Fax 22 848-61-62

zg@psoni.org.pl

redakcja@psoni.org.pl

www.psoni.org.pl

Projekt graficzny
serii i rysunki: Anna Sokołowska

Redakcja: Barbara Ewa Abramowska

Skład i druk: MONDI PLUS Sp. z o. o.

Nakład: 1 000 egz.

Projekt współfinansuje m.st.Warszawa

Publikacja jest dofinansowana ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Monika Zima-Parjaszewska

Moje prawa

Co osoba z niepełnosprawnością intelektualną
powinna wiedzieć o postępowaniach sądowych

Warszawa 2019

Spis treści

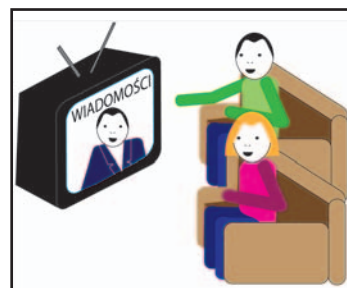
Dlaczego warto przeczytać ten poradnik?	3
Prawo do sądu	4
Sądy, trybunały i organy ochrony prawa w Polsce	5
Prawa i obowiązki w sądzie	9
Postępowanie karne	10
Zatrzymanie	11
Aresztowanie tymczasowe	12
Pokrzywdzony	13
Świadek	13
Akt oskarżenia	13
Oskarżony	13
Postępowanie cywilne	14
Pozew	14
Powód	14
Pozwany	14
Świadek	14
Rady i wskazówki	16

Dlaczego warto przeczytać ten poradnik?

Ten poradnik jest dla każdej osoby, która chce uczyć się o swoich prawach.

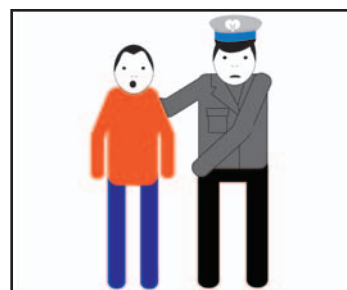

Każdy dorosły człowiek może mieć w życiu problemy prawne. W telewizji i w radiu często mówi się o osobach, które zostały oszukane. Albo nie były ostrożne i teraz mają problemy.

Na przykład:

- ktoś chciał kupić telefon na kartę, a podpisał taką umowę że musi płacić co miesiąc drogi abonament,
- ktoś został zatrzymany przez policję i nie wie co robić,
- ktoś dostał wezwanie, żeby zwrócić pożyczkę a nigdy niczego nie pożyczał.

Nie zawsze można porozmawiać od razu z prawnikiem. Dlatego trzeba uczyć się, jak poradzić sobie w trudnych sytuacjach.

Prawo do sądu

Każdy człowiek ma prawa. Najważniejsze prawa są zapisane w konstytucji, umowach międzynarodowych i w ustawach.

Jeśli ktoś ma prawa, to może z nich korzystać. Na przykład, jeśli ktoś pracuje, to ma prawo do zapłaty za pracę. I sam decyduje co chce zrobić z pieniędzmi.

Czasem ludzie przeszkadzają innym w korzystaniu z praw. Wtedy mówimy, że naruszają ich prawa. Jeśli ktoś narusza Twoje prawa, to taką sprawę możesz skierować do sądu.

Każdy człowiek ma prawo do sądu. O prawie do sądu mówi konstytucja i umowy międzynarodowe. Taką umową jest na przykład Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawach osób z niepełnosprawnościami.

Prawo do sądu oznacza, że:

- każdy może skierować do sądu swoją sprawę, a sąd tę sprawę rozpatrzy
- sąd będzie niezależny, bezstronny i niezawisły. To znaczy, że sędzia będzie orzekał zgodnie z prawem i swoją wiedzą, a nie jak mu ktoś każe.

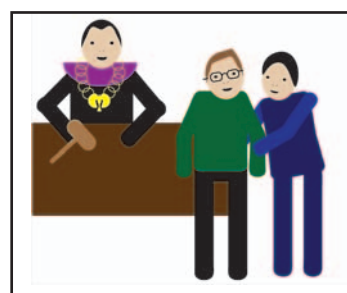
- sprawa będzie jawnie rozpatrywana, czyli można się dowiedzieć co sąd robi
- sprawa będzie rozpatrywana jak najszybciej
- od decyzji sądu można się odwołać.

Ważne!

Osoba z niepełnosprawnością intelektualną ma prawo do sądu tak jak każdy człowiek. Trzeba jej tylko pomóc w napisaniu pisma albo jak będzie zeznawać.

Obowiązkiem władzy jest wspieranie osób z niepełnosprawnością intelektualną we wszystkich problemach prawnych.

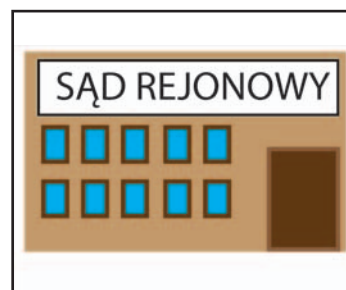
Sądy, trybunały i organy ochrony prawa w Polsce

W Polsce działają różne sądy. Najczęściej sprawy kierowane są do sądów powszechnych.

Sądy powszechne to sądy:

rejonowe, okręgowe i apelacyjne.

Niektóre sprawy trafiają **do sądów administracyjnych** lub do **sądów wojskowych.**

W sądach powszechnych są wydziały: **cywilny, karny, rodzinny i nieletnich, pracy, ksiąg wieczystych.**

Czasem jest także **wydział gospodarczy i ubezpieczeń społecznych.**

Każdy wydział zajmuje się innymi sprawami.

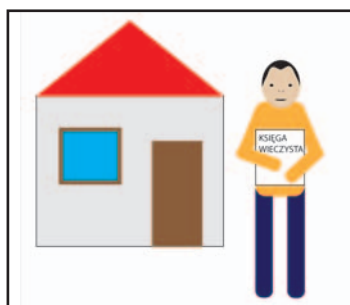
Wydział cywilny zajmuje się sprawami cywilnymi. Na przykład spadkiem, odszkodowaniem za zalanie mieszkania, zapłatą za remont domu.

Wydział karny zajmuje się sprawami karnymi, czyli przestępstwami.

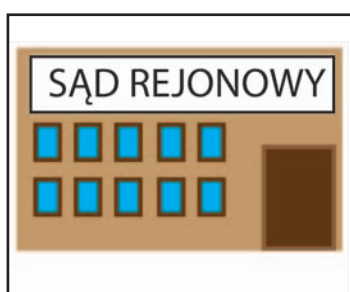
Wydział rodzinny i nieletnich zajmuje się na przykład alimentami albo ograniczeniem władzy rodzicielskiej.

Ten wydział zajmuje się też sprawami osób, które nie mają 18 lat, a naruszyły prawo.

Wydział pracy zajmuje się sprawami pracowników i pracodawców.

Wydział ksiąg wieczystych zajmuje się sprawami nieruchomości, czyli domów, działek, mieszkań. W księgach wieczystych jest zapisane między innymi kto jest właścicielem domu.

Najwięcej spraw na początku trafia do sądu rejonowego. To znaczy, że sąd rejonowy jest **sądem pierwszej instancji**.

Jeśli sąd rejonowy wyda wyrok lub postanowienie, to można się od niego odwołać do sądu okręgowego.

Sąd okręgowy jest wtedy **sądem drugiej instancji**. Od wyroku lub postanowienia sądu okręgowego już nie można się odwołać.

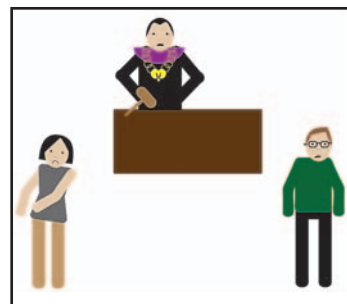
Można tylko czasami napisać skargę kasacyjną do Sądu Najwyższego.

Niektóre sprawy trafiają od razu do wydziału cywilnego **sądu okręgowego**. Na przykład są to sprawy o rozwód albo sprawy, które dotyczą kwoty większej niż 75 tysięcy złotych.

Do wydziału karnego sądu okręgowego trafiają sprawy o zabójstwo.

Od wyroku lub postanowienia tych sądów można odwołać się do **sądu apelacyjnego**.

Jeśli sądy w Twojej sprawie naruszyły prawo, to możesz złożyć skargę kasacyjną do **Sądu Najwyższego**.

Skargę musi napisać prawnik, na przykład adwokat, radca prawny albo profesor prawa. Sąd Najwyższy zajmuje się też sprawdzaniem, czy wybory w Polsce były przeprowadzone zgodnie z prawem.

W Polsce działa **prokuratura i policja**.

Te organy chronią ludzi przed przestępcami.

Do nich można pójść lub napisać jeśli wiemy, że ktoś popełnił przestępstwo.

Prokuratura i policja przygotowują akt oskarżenia.

Trafia on potem do wydziału karnego sądu.

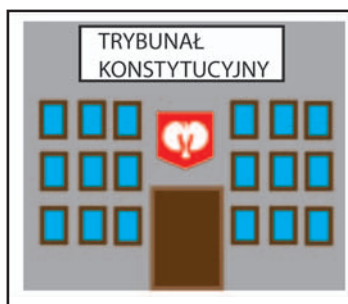

W Polsce działają także 2 trybunały.

Trybunał Stanu sprawdza czy osoby, które rządzą w Polsce, nie naruszają prawa.

Trybunał Stanu może zajmować się posłami, senatorami, ministrami, prezydentem.

Trybunał Konstytucyjny sprawdza, czy różne przepisy prawa są zgodne z konstytucją albo z umowami międzynarodowymi.

Trybunał zajmuje się też skargami konstytucyjnymi.

Skargę konstytucyjną możesz napisać wtedy, kiedy sąd w Twojej sprawie wydał wyrok lub decyzję na podstawie przepisu prawa niezgodnego z konstytucją.

Skargę musi napisać prawnik. Na przykład adwokat, radca prawny albo profesor prawa.

Polacy mogą składać skargi do **Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu**.

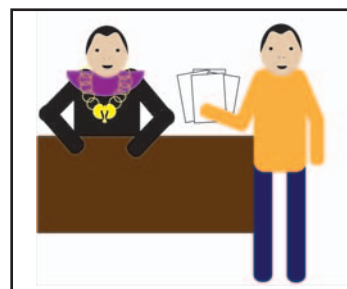
Skargę można napisać samemu, w języku polskim. W skardze trzeba napisać, że sądy albo inne instytucje w Polsce wydały wyrok, postanowienie lub decyzję i naruszyły prawa zapisane w Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka.

Trybunał wydaje wyroki. Na przykład Trybunał wydał taki wyrok przeciwko Polsce, w którym powiedział, że osoba ubezwłasnowolniona nie musi mieszkać w domu pomocy społecznej, jeśli tego nie chce.

Prawa i obowiązki w sądzie

Każdy ma **prawo do obrony**. To oznacza, że sąd wysłucha osobę zanim wyda wyrok lub postanowienie. Sądowi można pokazywać dowody, na przykład pisma, opinie, zdjęcia.

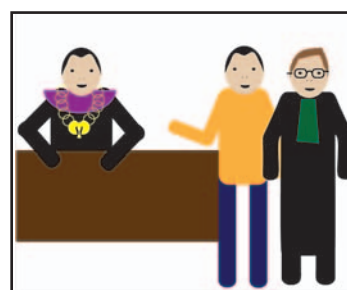

Prawo do obrony w sprawach karnych oznacza również, że każdy oskarżony może poprosić o pomoc obrońcę czyli adwokata. Obrońcę można wybrać samemu, wtedy trzeba za jego pracę zapłacić.

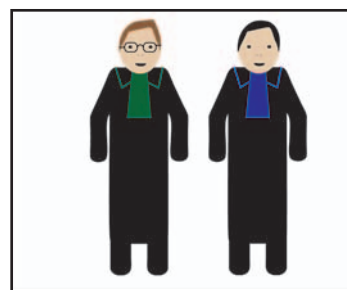
Jeśli ktoś nie ma pieniędzy, sąd może wybrać mu obrońcę z urzędu. Za obrońcę z urzędu nie trzeba płacić.

Jeśli nie wiadomo, czy oskarżony rozumie co zrobił albo czy pamięta co się stało, to wtedy sąd zawsze wybierze mu obrońcę z urzędu.

Każdy ma **prawo do pomocy w postępowaniu**. Pomocy może udzielić adwokat lub radca prawny. Jest on wtedy **pełnomocnikiem**.

Jeśli ktoś nie ma pieniędzy, sąd może wybrać mu pełnomocnika z urzędu. Trzeba poprosić o to sąd.

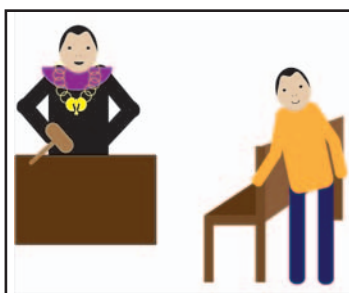

Jeśli ktoś rozpoczął sprawę przed sądem lub bierze udział w sprawie, to ma prawo:

- do przeczytania wszystkich akt sprawy,
- poprosić sąd o powołanie świadków,
- do zadawania pytań świadkom.

Ważne!

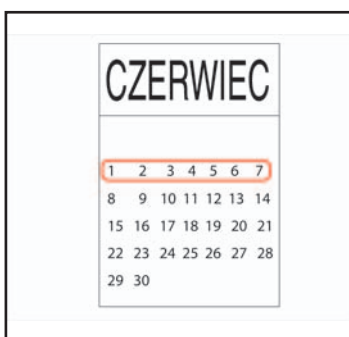
Każdy w sądzie ma obowiązek:

- **odpowiedniego zachowania**, na przykład każdy kto mówi do sądu, powinien wstać
- **mówienia prawdy**, ponieważ mówienie nieprawdy w sądzie jest przestępstwem

- **stawiennictwa w sądzie**, to znaczy, że trzeba być w sądzie na rozprawie. Często sąd mówi, że stawiennictwo nie jest obowiązkowe, ale zawsze lepiej być w sądzie, żeby wiedzieć, co się wydarzyło

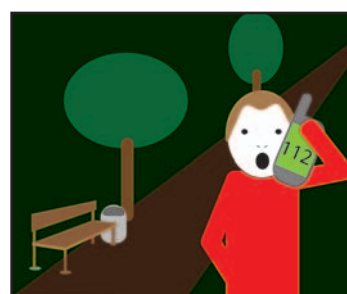
- **terminowego dokonywania czynności**, na przykład gdy sąd każe coś przynieść w ciągu 7 dni
- **wykonania wyroku lub postanowienia**, czyli trzeba zrobić to, co jest zapisane w wyroku lub postanowieniu.

Postępowanie karne

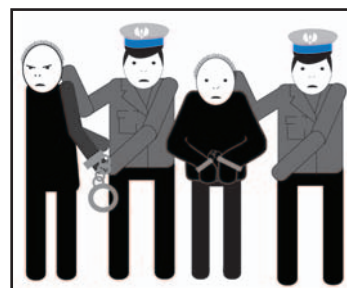
W **postępowaniu karnym** ustala się, czy ktoś popełnił przestępstwo lub wykroczenie. Przestępstwo to na przykład kradzież, pobicie. Wykroczenie to na przykład głośne zachowanie po godzinie 22.

Każdy kto wie, że ktoś popełnił przestępstwo albo wykroczenie, powinien to zgłosić na policję lub do prokuratury. To się nazywa **zawiadomienie**.

Najpierw jest **postępowanie przygotowawcze**. Czyli policja i prokuratura zbiera informacje i szuka dowodów. Jeśli wiedzą, kto mógł naruszyć prawo, to zatrzymują taką osobę.

Zatrzymanie to pozbawianie wolności na krótki czas. Zatrzymać osobę może Policja, Straż Graniczna, Centralne Biuro Antykorupcyjne, Żandarmeria Wojskowa. Ta osoba musi być **podejrzana**. To znaczy, że być może popełniła przestępstwo.

Zatrzymać kogoś mogą również inni ludzie, jeśli widzą, że ta osoba narusza prawo. Wtedy trzeba natychmiast powiadomić o tym policję.

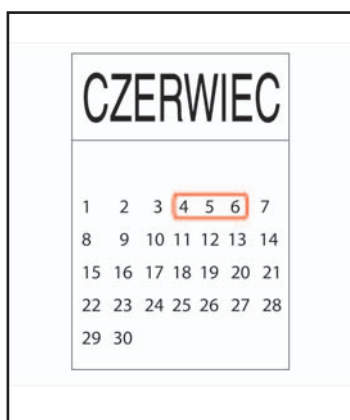
Osobie zatrzymanej trzeba powiedzieć, dlaczego została zatrzymana. Osoba zatrzymana może prosić, by policja zadzwoniła do jej rodziny albo do adwokata. Tylko adwokat może odwiedzić w areszcie osobę zatrzymaną.

Ważne!

Jeśli osoba z niepełnosprawnością intelektualną zostanie zatrzymana, policja powinna poprosić o pomoc psychologa oraz kogoś, kto zna tę osobę. Trzeba powiedzieć to policji.

Policja powinna sprawdzić, czy osoba z niepełnosprawnością intelektualną rozumie to co do niej mówi się.

Osobę można zatrzymać tylko na **72 godziny, czyli na 3 dni.**

Po 2 dniach policja musi wystąpić do sądu o tymczasowe aresztowanie. Potem sąd ma 1 dzień, żeby zdecydować, czy osoba może wrócić do domu, czy będzie tymczasowo aresztowana.

Tymczasowe aresztowanie oznacza że osoba jest w areszcie lub w więzieniu, zanim sąd ustali czy jest winna. Osoba może być tymczasowo aresztowana na 3 miesiące albo nawet na 2 lata, a czasem dłużej.

Policja szuka też **pokrzywdzonych i świadków**.

Pokrzywdzony to osoba, której ktoś zrobił coś złego, na przykład pobił, okradł, oszukał.

Świadek to osoba, która widziała przestępstwo albo wie coś o nim. Na przykład zna osobę, która popełniła przestępstwo.

Ważne!

Każdy kto otrzyma wezwanie że będzie świadkiem, ma obowiązek przyjść na policję lub do sądu.

Świadkowie i pokrzywdzeni składają zeznania. To znaczy mówią to, co wiedzą na temat przestępstwa. Policja spisuje to w protokole. Świadkowie i pokrzywdzeni muszą podpisać protokół.

Pamiętaj, zanim podpiszesz protokół z zeznań świadka lub pokrzywdzonego, musisz go uważnie przeczytać!

Kiedy policja lub prokuratura przygotowuje **akt oskarżenia**, kończy się postępowanie przygotowawcze. W akcie oskarża się osobę o to, że popełniła jakieś przestępstwo. Osoba oskarżona o popełnienie przestępstwa to **oskarżony**.

W akcie oskarżenia jest napisane co zrobił oskarżony, jakie to przestępstwo, jaką powinien otrzymać karę. Sędzia wydziału karnego czyta akt oskarżenia i prowadzi postępowanie. Sędzia sprawdza, jak było naprawdę i czy oskarżony jest winny. Potem wydaje wyrok.

Postępowanie cywilne

Postępowanie cywilne to wyjaśnienie spraw cywilnych. Na przykład o odszkodowanie, albo spraw rodzinnych, albo dotyczących spadku.

Jeśli pożyczyłeś jakiejś osobie pieniądze i ona Ci ich nie oddaje, możesz poprosić o pomoc sąd. Musisz napisać **pozew**. Pozew trzeba zanieść lub wysłać do wydziału cywilnego sądu.

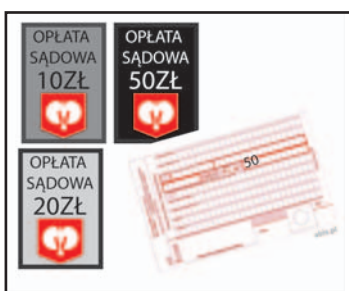
W pozwie trzeba napisać:

- swoje imię i nazwisko,
- miejsce zamieszkania
- dane osoby której pożyczyłeś pieniądze
- dokładnie opisać co się wydarzyło.

Do pozwu trzeba dołączyć **dowody**. Dowodem może być na przykład umowa pożyczki albo potwierdzenie przelewu z banku.

Osoba, która pisze pozew to **powód**. Osoba, przeciwko której pisze się pozew to **pozwany**.

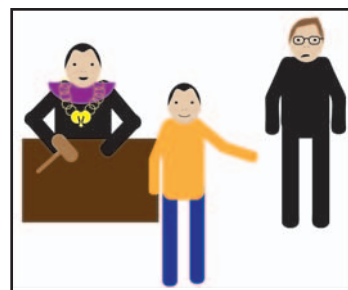
Czasem za pozew trzeba zapłacić opłatę sądową. Jeśli ktoś nie ma pieniędzy może poprosić sąd, żeby zwolnił go z obowiązku opłaty.

W niektórych sprawach nie pisze się pozwu, tylko **wniosek**. Na przykład kiedy ktoś umiera i rodzina chce załatwić sprawy spadkowe. Wtedy pisze się wniosek o stwierdzenie nabycia spadku. Nie ma wtedy powoda, tylko jest **wnioskodawca**.

W takich sprawach nie ma też pozwanego. Jest **uczestnik** albo **uczestnicy postępowania**. Są to wszystkie osoby zainteresowane sprawą. W postępowaniu cywilnym można mieć pełnomocnika.

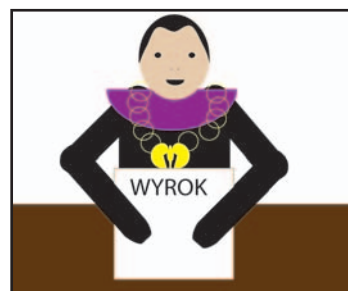
Powód i pozwany mogą prosić sąd, żeby przesłuchał świadków albo żeby sprawdził jakieś dokumenty. Nazywa się to, że składają **wniosek dowodowy**.

Sąd może nagrywać rozprawy. Sąd z każdej sprawy spisuje protokół. Powód i pozwany, wnioskodawca i uczestnicy mają prawo wiedzieć, co jest w protokołach.

W każdej sprawie sąd ustala najpierw co wydarzyło się i czy ktoś naruszył prawo. Wtedy sąd wydaje wyrok lub postanowienie.

Rady i wskazówki

Nigdy nie podpisuj żadnego dokumentu, jeśli nie wiesz co jest w nim napisane!

Jeśli jest z Tobą bliska osoba, poproś żeby powiedziała Ci co jest w dokumencie. Możesz też wziąć dokument do domu i poprosić o pomoc kogoś z rodziny.

Pamiętaj!

Ktoś może chcieć Cię oszukać, albo w dokumencie mogą być błędy. Zawsze trzeba wiedzieć, co się podpisuje.

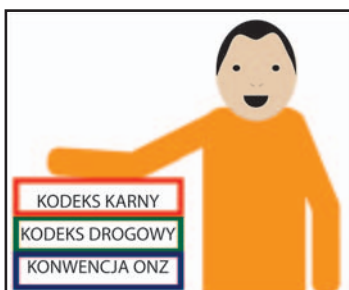
Nie wyrzucaj nigdy listów z sądu!

Najpierw sprawdź co jest w kopercie. Może tam być wezwanie do sądu albo wezwanie do zapłaty jakichś pieniędzy. Nawet jeśli nie brałeś od nikogo pieniędzy, taką sprawę trzeba wyjaśnić.

Pamiętaj!

Pokaż komuś list z sądu i poproś o pomoc.

Nie bój się! Nie wyrzucaj, nie chowaj takich listów.

Nikt nie może naruszać prawa!

Osoba z niepełnosprawnością intelektualną też musi przestrzegać prawa.

Pamiętaj!

Jeśli osoba z niepełnosprawnością intelektualną popełniła przestępstwo, sąd może wydać wyrok i pozbawić ją wolności.

Osoba pójdzie do więzienia. Nawet jeśli jest ubezwłasnowolniona.

W serii **Biblioteka self-advokata** dotychczas ukazały się:

„*Mój czas wolny. Jak osoba z niepełnosprawnością intelektualną może spędzać czas wolny.*“

„*Moje ciało. Co osoba z niepełnosprawnością intelektualną powinna wiedzieć o swoim organizmie.*“

„*Moje zdrowie. W jaki sposób osoba z niepełnosprawnością intelektualną może szanować swoje zdrowie.*“

„*Moje wydatki. Jak osoba z niepełnosprawnością intelektualną może zadbać o swoje pieniądze.*“

„*Mój komputer. Pomocne narzędzie dla osoby z niepełnosprawnością intelektualną.*“

„*Mój internet. Jak osoba z niepełnosprawnością intelektualną może korzystać z internetu.*“

„*Moje bezpieczeństwo w internecie. Jak osoba z niepełnosprawnością intelektualną może bezpiecznie korzystać z internetu.*“

„*Moje sposoby na konflikty. Co osoba z niepełnosprawnością intelektualną powinna wiedzieć o konfliktach i o sposobach ich rozwiązywania.*“

„*Moje zachowanie. Co osoba z niepełnosprawnością intelektualną powinna wiedzieć o zasadach kulturalnego zachowania.*“

„*Moje prawa. Co osoba z niepełnosprawnością intelektualną powinna wiedzieć o postępowaniach sądowych.*“

Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną

jest organizacją pożytku publicznego

MISJĄ PSONI jest:

- dbanie o godność i szczęście osób z niepełnosprawnością intelektualną, ich równoprawne miejsce w rodzinie i w społeczeństwie,
- wspieranie rodzin osób z niepełnosprawnością intelektualną we wszystkich obszarach życia i sytuacjach, a zwłaszcza w ich gotowości niesienia pomocy innym.

CELEM PSONI jest działanie na rzecz wyrównywania szans osób z niepełnosprawnością intelektualną, tworzenia warunków przestrzegania wobec nich praw człowieka, prowadzenia ich ku aktywnemu uczestnictwu w życiu społecznym, działanie na rzecz ochrony ich zdrowia oraz wspieranie ich rodzin.

STATYSTYKA:

- 119 Koła terenowe
- 11.500 członków (rodzice, osoby z niepełnosprawnością intelektualną, przyjaciele)
- ponad 400 placówek i stałych form wsparcia dla blisko 28 tysięcy dzieci i dorosłych

PSONI prowadzi:

- placówki i projekty z zakresu rehabilitacji, terapii, edukacji, w tym ustawicznej, aktywizacji zawodowej oraz opiekuńcze,
- indywidualne wspieranie w niezależnym życiu,
- wspieranie ruchu self-adwokatów, rzeczników własnych spraw,
- chronione i wspomagane mieszkania grupowe,
- organizację spędzania wolnego czasu (m.in. kluby, zespoły artystyczne, sportowe, turystyczne),
- wspieranie i pomoc rodzinom,
- działalność wydawniczą, m.in. wydaje kwartalnik „Społeczeństwo dla Wszystkich”.

PSONI współpracuje z instytucjami i organizacjami:

- w tworzeniu nowego prawa,
- w dążeniu do zmiany wizerunku osoby z niepełnosprawnością intelektualną i postaw społecznych,
- w rozwijaniu więzi społecznych, ułatwiających umacnianie się społeczeństwa dla wszystkich, czyli włączanie osób z niepełnosprawnością intelektualną,
- w popularyzowaniu wyników badań naukowych i doświadczeń innych krajów,
- w kształceniu profesjonalnych kadr,
- w umacnianiu organizacji pozarządowych.